

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

ПІСОЧНИЙ ГОДИННИК

У літературному житті краю сталася вельми приємна подія: в сумському видавництві «Мрія» побачила світ нова книга прози Юрія Царика «Пісочний годинник». Її обкладинку добре, зі смаком ілюструвала талановита художниця Ірина Проценко.

Юрій Миколайович Царик народився 1938 року (у місті Чернігові, де жив до 1954 року. Закінчив філологічний факультет Сумського педагогічного інституту, в якому потім працював викладачем німецької мови. Останні півтора десятиріччя — редактор Сумської державної телекомпанії.

У його доробку — численні публікації в колективних збірниках, журналах «Пе-рець», «Вітчизна», «Березіль», «Українська культура», книжка «Нетипові типи» (сатира і гумор, «Прапор», 1983 рік).

І ось нова робота вже члена Спілки письменників України.

«Пісочний годинник» — це не тільки назва книги та одного з оповідань, це — образ швидкоплинного часу, який вимірюється в автора не роками, місяцями, хвилинами, а тим, чим він наповнений.

До цієї книги увійшли 23 твори — новели і оповідання. Зазначу, що всі вони написані на високому художньому рівні. Це переконливо видно хоча б із таких творів, як «Сон», «Гонитва за сонцем», «Демони», «Вогонь від запальнички», «Ковток води криничної», «Пісочний годинник». У книзі жорстко витримуються, як стиснуті пружини, надто складні жанри новели і оповідання. Тут не відчувається «перевитрати енергії» оповідача. Ефект досягається насамперед чіткою композиційною побудовою, абсолютною відсутністю будь-якої зайвни (маю на увазі натуралізм і словесні кучерявості, які, на жаль, полонять твори багатьох українських письменників), правдивістю характерів. Це, зокрема, і відзначає відомий український письменник Михайло Шевченко у передмові до книги, «висока культура письма, тонкий психологізм, добротні діалоги — все це притаманне прозі Юрія Царика — прозі чесній і драматичній».

Всі твори у цій збірці читаються з неослабним інтересом. Вони про любов у різних проявах її життєвого драматизму. Зображуючи своїх героїв, автор виходить із загальнолюдських цінностей. Головний критерій для нього — це правда життя без лакування і підфарбовування. Любов і ненависть, добро і зло, правда і кривда — морально-етичні категорії заповнюються, як золотаві чарунки щільника, певним соціальним змістом лише за умов їх розгляду в контексті того чи іншого твору. Центральний герой виступає під різними іменами, це людина наділена багатьма прекрасними душевними якостями, котра помічає багато й розуміє глибоко, і тому думки та почуття його не можуть не хвилювати. Вони настільки типові, що болять всім. Розвиваючи одвічну тему любові, обдарований прозаїк черпає сили із первозданих народних джерел, що не висихають під вітрами часу.

Герої його не причесано-однозначні, як це нерідко буває, а складні у своєму внутрішньому світі, живеться їм досить не просто, як, наприклад, тому ж Седіку з оповідання, що дало назву збірці («Споконвіків, — внутрішньо усміхнувся він, — люди страждали і божеволіли, кінчаючи самогубством і едналися з Богом, прагнучи смислу життя — і досі не давали відповіді на це вічне питання, але ж вона надзвичайно проста, і він, Седик, знайшов цю просту відповідь не в книжках, а ціною власного досвіду, особистих втрат молодості, любові, смертей своїх найближчих і найдорожчих, всеїдної, ненажерливої самотності і, нарешті, усвідомлення свого кінця, не далекого і абстрактного, як інколи легкоказиво приходить у рожеву уяву скептичної юності, ніби для того, аби спеціально поіронізувати над ним, а реального такого, що вдень дихає тобі в потилицю гаряче і волого — наздожену, слабенький ти мій, наздожену!» — вночі ж прямо-таки по-домашньому, як давньому знайомому, заглядає в силومіць закриті від безсоння очі, підморгуючи: «Хе-хе, невже ти думав, чоловічку, що тебе мине наша сія?» Отоді-то Седик зрозумів, — як безвихідь — просте і звичайне: «Смисл життя в самому житті...»)

Як делікатно, вшукано написано психологічну новелу «Хижий блиск місяця» —

про людодство у страхітливому 1933 році. Вона, немов той айсберг, має глибинний підтекст (як і більшість новел книги), що спонукає читача до роздумів і узагальнень. Та, власне, це і є стрижень творчості автора.

У книзі колоритні і виразні портрети персонажів. Вони написані ощадливо, зримо, індивідуалізовано. І головне, деталі цілої галереї портретів працюють, як кажуть, на характери персонажів.

Так, у оповіданні «Пісочний годинник» прозаїк зображує свого головного героя Седика, якого, мов голобля по голові, б'є повсякденне життя. Ось діалектика його портрета: «Та який з нього дід? Обличчя моложаве, у чорній пишній чуприні — ані сивинки». А згодом життя наклало на нього таку печаль: «І змійки зморшок жваво ворухилися у нього під очима і розповзалися по всьому обличчю».

Вдалим є і портрет фронтового лікаря у новелі «Яблуна цвіте»: «Неголений, маленький чоловік з сірим обличчям і зіщупленими почервонілими очима...» Або ось який створено портрет сільської жінки Шури у новелі «Ковток води криничної»: «Шура соромилась, кров, мабуть, підступала їй до лиця, але було воно таким жовтеньким і зморшуватим, що рум'янець вже не виступав на ньому». Ще штрих до її портрета домальовує прозаїк: «А Шура сиділа на краєчку стільця, непомітна, як повітря, звисаши руки в ясну спідницю між колін».

Іскриться гумор, зокрема, у новелі «Мокій», де об'ємно і своєрідно подано характер сільського діда, який пройшов крізь нетрі фашистських концтаборів і залишив у собі чистонародний гумор. Новеліст майстерно змальовує портрет Мокія: «На його обличчі — завжди блаженна посмішка, рота він не закриває, тому з-під обвислої нижньої губи завжди жовтіють рідкі прокурені зуби. Чуб у Мокія кучерявий із густим сріблом, розкуйовджений, очі — просто-таки ангельські, голубі й наївні, як у школярика. Ось тільки обличчя переоране глибокими зморшками. Здається, якби скласти їх в одну, то вистачило б на дорогу через гори до Маниної хати».

І таких прикладів можна було б наводити чимало. Чудово змальовує Юрій Царик чарівну красу природи рідної землі. Найбільше йому до вподоби осінь. І відрядно, що вона у нього скрізь різноманітна, неповторна. Ось якою ми її бачимо в оповіданні «Пісочний годинник»: «Осінь, яка обступила його з усіх боків золотими, червоними, черленими і незбагненими відтінків барвами дерев, кущів, огортала душу легким, як прозорий туманець, смутком».

Важливого значення надає автор формі творів. Вона чітка, цілісна. Фраза Ю. Царика має свою ритміку та мелодіку, що, зрештою, створює музичність новел і оповідань.

Юрій Царик — тонкий стиліст, майстер психологічного діалога. Люди у нього розмовляють, як у житті, просто і образно, виразно і зримо без традиційних псевдоукраїнських кучерявостей. Слово у нього стоїть на тому єдиному місці, де воно повинно стояти.

Приємно, що в наш час, коли кіоски і тротуари в містах завалені літературним ширвжитком, побачила світ гуманна, сповнена доброти, талановита книжка земляка. Для вимогливого, з добрим смаком читача — це гарний дарунок.

Віктор СКАКУН.

МАЛОВІДОМИЙ КУЛІШ

З творчою діяльністю таких видатних представників української культури, як, наприклад, Пантелеймон Куліш, сучасний читацький загал ознайомлений досить докладно. Останнім часом твори його друкуються немалими тиражами. Незрівнянно менше відоме його особисте життя, що становить зміст найворовшлівіших сторінок біографії нашого земляка. На жаль, ґрунтовного життєпису визначного діяча української культури XIX ст. П. О. Куліша за радянських часів видано не було, як немає великих досліджень творчої спадщини митця. Ще на початку 20-х років XX ст. М. Могилянський, О. Дорошківич, П. Рудін, М. Зеров, Є. Кирилюк, В. Петров намагалися розпочати дослідження його творчості. Та їхня ініціатива не була підтримана. Прикро, що лише тепер ми розпочинаємо осягати велич Куліша без ідеологічних застережень, повільно і несміливо добираючись до його творінь.

І все ж, і все ж... Мова піде про книгу В. Петрова «РОМАНИ КУЛІША». Цей твір увійшов до збірника разом з розвідкою П. Зайцева «Перше кохання Шевченка» та повістю того ж таки В. Петрова «Аліна і Костомаров». (К.: «Україна», 1994. — 320 с.).

Автор цієї книги Віктор Платонович Петров (1894—1969) був вченим-універсалом. Видатний етнограф, археолог, мовознавець, він зробив багато і в історії літератури, де його цікавили Скворорода, Костомаров, Гоголь, Шевченко і насамперед П. Куліш.